

CONSIDERAȚII PRIVIND PLUTĂRITUL PE ARIEȘ ÎN TRE SECOLELE XV-XX

de
Dominuț I. Pădureanu

Vechimea acestei ocupații la români este foarte mare, practicarea ei datând - după unele opinii - "încă din preistorie, și, în orice caz, din vremea dacilor și daco-romanilor"¹.

Documentele epigrafice ale Daciei romane atestă faptul că cei care se ocupau cu plutăritul erau organizați pe "colonii": cea a luntrașilor (nautarum), pentru transportul mai ales al sării; a plutașilor (dentrophorum), pentru transportul lemnului; a ultricularilor, pentru transportul altor produse. Aceleași prețioase documente arată că un "collegium nautar(um)" - de la Apulum -, prin membrii săi, ridicase un monument care îl înfățișează pe "Genius nautarum", o zeitățe ocrotitoare².

Presupunem că această îndeletnicire s-a practicat - chiar dacă într-o măsură mult mai redusă - și în perioada de după retragerea aureliană din Dacia (271/275 e.n.). Nu avem dovezi documentare în acest sens până în secolul al XI-lea - "Legenda Sfântului Gerard" -, dar logica faptelor impune o astfel de presupunere.

În ceea ce privește vechimea plutăritului pe Arieș, situația sa se circumscrie cadrului general românesc, acest râu încadrându-se în rândul acelor râuri care ofereau condiții favorabile pentru plutărit.

Unul dintre primele documente medievale care atestă plutăritul pe Arieș, datează din anul 1424³. Într-o perioadă când drumurile lipseau, iar primăvara și toamna - din cauza pământului moale, respectiv ploilor - transporturile, în general, erau greu practicabile, transportul pe Arieș prezenta serioase avantaje (transportarea unor mari cantități de material lemnos, cheltuieli relativ reduse ș.a.), pe care moții nu le-au neglijat ci, din contră, le-au fructificat din plin.

Condițiile geografice, economice, sociale și politice și-au pus hotărâtor amprenta asupra ocupațiilor locuitorilor din zona Țării Moșilor, imprimându-le un a-nume specific. Moții, pentru a putea trăi, au trebuit să lupte cu sărăcia solului, cu

1. Constantin C. Giurescu, *Istoria pădurii românești din cele mai vechi timpuri până astăzi*, Ediția a II-a, revăzută și adăugită, Editura Ceres, București, 1976, p. 244

2. C. I.L. III, 1209. Apud D. Tudor, *Orașe, târguri și sate în Dacia Romană*, Editura Științifică, București, 1968, p. 57. Vezi și *Apulum*, Alba Iulia, XII, 1974, p. 583-587

3. Pavel Binder, *Geografia istorică a Munților Apuseni în orânduirea feudală* (sec. XII-XVII), în: *Apulum*, Alba Iulia, XIII, 1975, p. 530 (vezi nota 61).

măruntaiele pământului, cu vitregiile oamenilor și al vremurilor, existența lor fiind organic legată de cumularea mai multor ocupații. Fără teama de a greși, afirmăm că ei - asemeni strămoșilor lor geto-daci - au fost "politehnici", în sensul grec al cuvântului, prin numeroase meserii practicate cu măiestrie. Ocupațiile lor au avut un caracter mixt, moșii fiind - în același timp - agricultori, crescători de animale, mineri, tăietori de scânduri, șindrilari, văsari, cerculari, cărăuși, lucrători cu ziua în munte sau la câmpie, plutași ș.a.

Dintre aceste ocupații, un loc aparte în viața și existența lor l-a avut plutăritul. Acesta a contribuit la umanizarea văii Arieșului, la nașterea unor ocupații noi (constructori de plute, de jilipuri, de greble ș.a.), la extinderea prelucrării lemnului, dezvoltarea mineritului și a pădurăritului ș.a.

Vechimea, continuitatea și, mai ales, importanța plutăritului pentru moși, esunt atestate de o serie întreagă de dovezi: recensăminte oficiale, petiții către diverse foruri locale și centrale, studii și lucrări cu caracter etnografic, istoric ș.a.

Recenzorii care au efectuat recensământul din anul 1698, notau despre locuitorii Domeniului de Sus (satele de pe cursul superior al Râului, respectiv Bistra, Câmpeni, Râul Marc și Vidra (că "tot câștigul lor și toată existența lor se întemciază pe transportul trunchiurilor de brad pe apa Arieșului".⁴

Câțiva ani mai târziu, într-o petiție către Oficiul minier superior (iunie 1776), locuitorii aceleiași zone arătau, între altele, că "singurul lor câștig era plutăritul pe Arieș", pe care-l apreciau drept "o resursă vitală".⁵

La peste un secol de la această petiție, Teofil Frâncu și George Candrea - în prima și una din cele mai importante lucrări etnografice dedicate locuitorilor Țării Moșilor până în prezent, "**Românii din Munții Apuseni (Moșii)**", București, 1888 - subliniau faptul că plutăritul constituia pentru ei o "ocupațiune principală".⁶

Evoluția plutăritului în timp, a atras după sine - și în această parte a țării - specializarea. Unii s-au specializat în făcutul plutelor, a materialului lemnos de plutărit, iar alții în plutăritul propriu-zis.⁷ Iată și o dovadă revelatoare în acest sens: locuitorii satului Câmpeni, cu prilejul conscripției urbariale din anul 1820, declarau recenzorilor - vorbind despre grinzii, șindrilile, lanțuri de brad ș.a. - că "acestea cu grinzile plutelor cu tot le cumpărăm de la oameni care le fac pe bani".⁸

Plutăritul pe Arieș a fost favorizat atât de factori naturali - existența acestui Râu "de aur", bogatele păduri ale zonei ș.a. - cât și de o serie de factori economici, sociali și politici.

Arieșul, acest uriaș "pom al vieții", cu cei 167 km. lungime, se numără între râurile mijlocii ale României. Adevărată "axă" a Țării Moșilor, cu cea mai lungă va-

4. Tóth Zoltán, *Miscările țărănești din Munții Apuseni până la 1848*, Editura Academiei R.P.R., București, 1955, p.67 (nota 2).

5. David Prodan, *Răscoala lui Horea*, Vol. I, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1979, p. 124.a

6. Teofil Frâncu, George Candrea, *Românii din Munții Apuseni (Moșii)*, București, 1888, p. 61. Vezi și: Idem, *Rotacismul la moși și istrieni*, București, 1886, p. 13

7. Ștefan Meteș, *Viața agrară, economică a românilor din Ardeal și Ungaria*, Vol.I (1508-1820), București, 1921, p.47. Vezi și: Nicolae Dunăre, *Păduritul tradițional în subzonele nord-estice ale Munților Apuseni*, în: *Apulum*, Alba Iulia, X, 1972, p.610.

8. Ștefan Meteș, op.cit. p.47.

le montană din Munții Apuseni (122 km.), el străbate una dintre cele mai renumite și mai pitorești văi carpatice. Arieșul are un bazin de peste 2970 km² (din care peste 2000 km² reprezintă zonă montană) și un debit de 26 mc/s. Panta talvegului său fiind mare, a favorizat practicarea plutăritului. Râul Mare, brațul său principal, de la izvor (1195 m. altitudine) până la Scărișoara (deci, după 21 km.) ajunge la 692 m. (panta medie fiind de 24 m/km); la Câmpeni (după alți 26 km.) ajunge la 544 m. (respectiv, 5.6 m/km). O situație asemănătoare prezintă și celălalt braț, Râul Mic, care, la peste 1800 m. altitudine, la izvor, la confluența cu Arieșul Mare - la "Gura Râului" -, ajunge la 544 m. Aceste trăsături se păstrează și de la Câmpeni în aval, astfel că la ieșirea din munți, la Moldovenești, ajunge la 350 m., iar la confluența cu Mureșul, la 263 m. altitudine.

Un alt factor favorizant pentru plutărit l-a constituit pădurea, bogată în zona în discuție, atât cantitativ cât și calitativ, procentele privind acoperirea terenurilor crescând pe măsură ce coborâm în timp.

Până la ocuparea Transilvaniei de către austrieci (1691), pădurile erau bogate, întinse, comerțul cu lemn și produse din lemn era cel impus de necesitățile curente, restricțiile privind folosirea pădurii erau minore, oamenii - din acest punct de vedere - mulțumiți. După această dată, dezvoltarea minierii în general, regulamentele (1748) și legiurile silvice introduse în Transilvania au avut drept consecințe, pe de o parte, creșterea masivă a cantității de lemn exploatat și implicit a obligațiilor moșilor pe această linie, iar pe de altă parte, restrângerea, iar mai apoi limitarea strictă, a accesului moșilor la păduri pentru interese proprii.

În timp, cumulându-se și cu alte nemulțumiri generate de "jugul de fier" austriac, această situație a reprezentat cauza principală a numeroase plângeri, petiții, delegații la Viena, ciocniri spontane sau organizate, revolte, mișcări etc., moșii neconcepând uzurparea vechilor lor drepturi și practici, cu atât mai mult cu cât pentru foarte mulți dintre ei pădurea însemna extrem de mult, însemna un mijloc de trai de care depindea, hotărâtor, viața lor și a familiilor lor.

În cererea din 7 septembrie 1852, adresată comisarului gubernial Dimitrie Moldovan, locuitorii din Vidra de Sus arătau că pădurile "sunt hrana vieții noastre"⁹. Într-o altă cerere, din 28 august 1864, adresată Dietei românești de la Sibiu (1863-1864), cei 209 semnatari din Țara Moșilor subliniau că pădurea pentru ei reprezenta "pâinea cea de toate zilele"¹⁰.

În această zonă muntoasă a țării, plutăritul a cunoscut trei forme: prima și, totodată, cea mai veche, practică din timpuri străvechi până în secolul nostru, a fost cea a plutăritului liber ("groșeresc", "sălbatic" - cum a mai fost numit); o a doua formă a reprezentat-o cea a plutăritului "dirijat" de pe maluri; în fine, a treia formă, mai nouă, a fost cea a plutăritului sistematic, cu plute "încingate", practicat de o anumită parte a locuitorilor din Câmpeni, Bistra și Lupșa (mai ales!).

În ceea ce privește vechimea acestei ultime forme, unele lucrări de speciali-

9. Simion Retegan, *Răzvrătirea moșilor din 1852*, în *Almanah Tribuna*, 1977, p.177

10. Idem, *Dietă românească a Transilvaniei (1863-1864)*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1979, p.216. Vezi și: Idem, *Frământări țărănești din Munții Apuseni în anii guvernării liberale*, în *Acta Musei Napocensis*, Cluj, XII, 1975, p.332.

tate susțin că ar data cam de pe la 1890.¹¹

Documentele istorice atestă însă că practicarea plutăritului sub această ultimă formă este mult mai veche.

Conscripția czirăkyană din anul 1820, consemnând obligațiile și îndatoririle moșilor, arată că - în ceea ce privește munca la pădure - "a treia operațiune consta, pe de o parte, din târârea buștenilor de la poalele munților situați în hotarul comunelor Bistra și Vidra de Sus (azi com. Avram Iancu, jud. Alba - n.n.) până la Valea Marc, iar pe de altă parte închegarea lor în plute (n.n.)".¹²

O altă informație, interesantă, inserată în cunoscuta monografie a academicianului David Prodan, dedicată răscoalei de la 1784, atestă bunăoară (calculule după textul informației ne aparțin) că la 1776 era în uz transportul scândurilor cu ajutorul plutei - fapt subliniat și de către Alexandru Sterca-Șuluțiu -, fiecare plută încărcând circa 250 bucăți scânduri, dirijarea acestora căzând în scama a doi oameni.¹³

Alexandru Sterca-Șuluțiu, care a oferit cel dintâi cea mai cuprinzătoare și densă informație despre moși în secolul ce a precedat evenimentele de la 1784, în **Istoria Horii și a poporului românesc din Munții Apuseni ai Ardealului** (1856), vorbind despre comerțul cu "vase de brad, șindriile, scânduri și grinzi de edificii", subliniază că moșii "le legau în plute (n.n.) și le defluidau pe Râu sau Arieș în jos".¹⁴ "... poporul (moșii) făceau plute cu care - scrie același Șuluțiu - ducea un comerț mare pe Arieș".¹⁵

Presupunem că limita acestei forme este anterioară chiar și datelor menționate mai sus.¹⁶

După apariția plutăritului sistematic, acesta s-a practicat alături de cel liber, practicarea unuia sau altuia din forme fiind impusă de necesitățile de moment, de natura materialului lemnos ce urma a fi plutărit, de debitul Arieșului și a.

Perioada optimă pentru plutărit era primăvara când, prin topirea zăpezilor, debitul apelor ajungea suficient de mare pentru a putea transporta plutele, buștenii, lemnele de foc.

"Defluidarea lemnelor - scria Mitropolitul Alexandru Sterca-Șuluțiu - se făcea primăvara, pe când prin topirea zăpezii în munți, creștea apa și să făcea puter-

11. *Ibidem*, p.620-621 (nota 26).

12. L. Botezan, *Aspecte ale vânzării forței de muncă de către iobagii transilvăneni la începutul veacului al XIX-lea oglindite în conscripția czirăkyană (II)*, în *Acta Musei Napocensis*, Cluj, XVII, 1980, p. 610

13. David Prodan, *op.cit.*, p.106, N. Dunăre, *op. cit.*, p. 610

14. Alexandru Sterca-Șuluțiu, **Istoria Horii și a poporului românesc din Munții Apuseni**, în: *Izvoarele răscoalei lui Horea*. Seria B. Izvoarele narative. Vol.II. 1786-1860, Editura Academiei R.S.R., București, 1983, p. 412. Depășindu-și amintirile copilăriei, referindu-se la perioadele când venea la unchiul său Iosif Ighian, la Baia de Arieș, Teofil Frâncu scria: "aveam (...) o plăcere deosebită, și anume aceea să privesc din grădină pe moșii care veneau cu plutele de pe ape în sus spre a pluti pe ape în jos, la Turda" (Vezi: "**Gazeta Transilvaniei**", nr.67 din 23 martie-4 aprilie 1897, articolul semnat "Mugur-Mugurel").

15. Alexandru Sterca-Șuluțiu, *op.cit.*, p.363.

16. Maria Boeșe, *Sisteme tradiționale de transport în Munții Apuseni*, în: "Apulum", Alba Iulia, XIII, 1975, p.593.

nică de a duce pe spatele sale un așa mare număr de orghii de lemn.”¹⁷

Peste ani și ani, ziarul *Arieșul* (1934) arăta același lucru: “plutăritul se poate face numai primăvara, deoarece în celelalte sezoane apa e prea mică”.¹⁸

Suntem de părere că nu numai primăverile, ci și toamnele ploioase puteau oferi (uncori) condiții propice pentru plutărit.

Cu trecerea timpului, precum și datorită nevoilor mereu crescânde de lemn și produse din lemn - în special începând din secolul al XVIII-lea - oamenii au căutat și au intervenit mai activ în folosirea condițiilor topoclimatice, îmbunătățind practica plutăritului liber, sezonier, prin construirea de “tăuri” sau baraje (zăgazuri, lacuri de acumulare). Datorită acestora, plutăritul liber nu mai depindea exclusiv de topirea zăpezilor sau a ploilor de toamnă, el putându-se efectua ori de câte ori era acumulată o cantitate de apă corespunzătoare.

Folosirea “tăurilor” în plutăritul din Țara Moșilor ar data, potrivit unor opinii, cam de pe la 1870, și s-ar datora unor muncitori germani (din Baden, în număr de circa 300) aduși de antreprenori străini pentru exploatarea pădurilor din zona comunei Bistra.¹⁹ În ceea ce ne privește, nu împărtășim un atare punct de vedere, cu atât mai mult cu cât el escamotează o întrecăgă serie de realități din zonă. Suntem de părere că moșii “lemnari” au împrumutat acest procedeu nu de la muncitorii străini pomeniți ci de la “frații” lor de suferință, de la moșii mineri, care, pentru nevoile mineritului (punerea în mișcare a șteampurilor, spălarea aurului ș.a.) construiseră cu mult înainte de anul 1870 astfel de “tăuri”!

“Dovezi” în sprijinul afirmațiilor noastre sunt suficiente.

Bunăoară, cu mai bine de un secol mai devreme, în anul 1752, este pomenit (în funcțiune deja) tăul Orlea din Roșia Montană-Corna, sursele documentare vorbesc de peste 100 (!) de lacuri de acumulare (mari și mici la un loc), faptul în sine fiind confirmat și de toponimia locală (Tăul Mare, Tăul Cornii, Tăul Țarinii, Tăul Anghelului, Tăul Brazilor, Tăul Gurilor, Tăul Seliștii, Tăul lui Cartuș, Tăul Poienii ș.a.).

O altă interesantă informație, anterioară cu 10 ani limitei presupuse pentru utilizarea tăurilor în plutăritul local, o datorăm învățătorului Ioanette din Câmpeni. Acesta, într-un articol publicat în anul 1860, arăta că “în timpul verii nenumărate plute cu material de lemn” se plutăreau pe Arieș.²⁰ Ținând cont de nivelul apelor acestui râu în lunile de vară, susținerile sale rămân valabile numai dacă acceptăm utilizarea tăurilor locale!...

Coborând în timp, o informație din anul 1859 confirmă afirmațiile noastre. Astfel, la 1859, este citat ca element de hotar între Abrud și Abrud-sat (și) “Tăul Popii” (Lacum Popok Tava).²¹

17. Alexandru Sterea-Șuluțiu, *op. cit.*, p.410.

18. “Arieșul”, Turda, Anul IX, Nr.4, din 7 aprilie 1934, p.5.

19. Petre Suciu, *Țara Moșilor, regiunea industriei lemnului*, Cluj, 1929, p.27. Această încercare a durat circa 3 ani, operația fiind continuată de localnici. După vreo 10 ani - serie același autor (loc.cit.) - pe la 1880 în zonă au venit câțiva specialiști italieni și, odată cu ei, s-a introdus un alt sistem, cel cu “jilipurile”. După circa 3 ani au plecat și aceștia, bistranii continuându-și îndelelecirea singuri.

20. G. Ioanette, *O scurtă ochire asupra însemnărilor din Țara Moșilor*, în: *Foaia pentru minte, inimă și literatură*, Anul 23, Nr.39, din 27 septembrie 1860.

21. *** , *Țara Abrudului*, Abrud, 1991, p.61.

În fine, încheiem lista cu aceste dovezi arătând că tăurile pentru interesele mineritului erau o practică curentă în zona auriferă a Roșiei Montane, încă din perioada secolelor II-III.

Exista totuși un inconvenient al utilizării acestor tăuri: acumulându-se o mare cantitate de apă, aceasta, prin eliberarea bruscă, purta lemnele la vale cu o viteză mult sporită față de cea naturală, obișnuită, și în aceste condiții lemnele se încălecau, se izbeau de maluri sau obstacole naturale, se juupiau sau se frângeau, multe dintre ele pierzându-și o parte din calitățile lor inițiale, fapt ce împieta asupra scopurilor și destinației lor.

Plutăritul în Țara Moților s-a practicat pe cele două brațe ale Arieșului (Râul Mare²² și Râul Mic), apoi, de la confluența lor (la Gura Râului) în aval, precum și pe alți afluenți ai săi (Valea Mare ș.a.).

Plutărind în aval, moții au ajuns cu plutele până în Mureș, iar pe acesta, în aval, până la Lipova, Arad, Seghedin.²³ O rudă a memorandistului Rubin Patiția (din Cămpeni) - ca să cităm un exemplu în acest sens - respectiv bunicul acestuia (Ispas Patiția), realiza frumoase câștiguri "prin practicarea comerțului cu lemn care erau transportate prin plutărit pe Arieș și Mureș, până la Arad și Seghedin."²⁴

În ceea ce privește "ce" anume s-a plutărit pe acest râu, lista este destul de lungă, documentele istorice, etnografice, literare ș.a. furnizând numeroase date și informații.

Marele umanist român Nicoale Olahus (1493-1568), în lucrarea *Hungaria*, scria (1536-1537) că "bolovanii de sare sunt transportați de pe acel râu al Arieșului spre Mureș".²⁵ Tot despre plutăritul sării pe Arieș vorbea în anul 1621 călătorul Giorgio Tomasi în lucrarea *Descrierea Transilvaniei*: "Sarea e transportată pe el (Arieș) și primită apoi de apele mai mari ale Mureșului".²⁶

Lipsa sau precaritatea căilor de comunicație, corelată cu avantajele deloc negliabile ale transportului pe apă, au făcut ca moții să transporte pe Arieș, cu ajutorul plutelelor, chiar și construcții din lemn, demontate (fie laice, fie de cult).

În prima jumătate a secolului al XVIII-lea, biserica din lemn de la Buru a fost transportată de la Sălciua, pe Arieș, cu ajutorul plutelelor. În anul 1812, biserica veche din Cărpiniș, tot din lemn, a fost dăruită de către locuitorii acestei comune moțești locuitorilor din satul Poșaga: între Cărpiniș și Poșaga, o anumită parte a

22. Până în deceniul al șaselea al secolului nostru, la Gârda de Sus se afla un "baraj" (tău), folosit pentru favorizarea plutăritului pe Cobleș și Galbena, a lemnului pentru fabrica din Cămpeni sau pentru foc. Vezi: Ion Popescu-Argeșel, *Vale Arieșului*, Editura Sport-Turism, București, 1984, p.112.

23. Vezi: G. Ioanette, *op.cit.*; Nicolae Dunăre, *op.cit.*, p.610 și 620; Alexandru Sterea-Șuluțiu, *op.cit.*, p. 412.

24. Nicolae Josan, *Contribuții la cunoașterea vieții și activității memorandistului Rubin Patiția (1841-1918)*, în: *Apulum*, Alba Iulia, X, 1972, p.515. Vezi în același sens: Alexandru Sterea-Șuluțiu, *op.cit.*, p.367.

25. Romulus Vulcănescu, Paul Simionescu, *Drumuri și popasuri străvechi*, Editura Albatros, București, 1971, p.170.

26. ***, *Călători străini spre Țările Române*, Vol.III, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1971, p. 670

27. Ioan T.Roșu, *Monografia comunei Poșaga*, Mss. 1977, p.153.

drumului, transportul a fost făcut cu plutele pe Arieș (transportul în sine costând, simbolic, un cuptor de pâine).²⁷ O altă veche biserică ortodoxă, tot din lemn, cea din satul Albac - azi la Olănești - în drumul său spre noua reședință, pe porțiunea de drum - între Câmpeni și Turda - a fost transportată tot cu plutele, pe râul Arieș.²⁸

27. Ioan T. Roșu, *Monografia comunei Poșaga, Mss., 1977, p.153.*

28. Această biserică a fost construită în anul 1746, din lemn, și ea și-a îndeplinit rosturile firești până la începutul acestui secol. Devenind neîncăpătoare, moșii din satul Albac au construit, în imediata apropiere a celei vechi, una nouă, mai mare, din piatră și cărămidă.

Sub pretextul că reprezintă un pericol de incendiu, autoritățile dualiste maghiare - care nu vedeau cu ochi buni acest monument al arhitecturii locale, dedicat ortodoxismului românilor, care le amintea atât de mult de Florca și de răscoala de la 1784 ș.a. - au decis și au obligat pe localnici să-o demoleze, iar lemnul rezultat să fie vândut fie pentru reparații, fie ca lemn de foc... Demolată cu grijă și pioșenie, lemnul rezultat a fost așezat la vedere, la marginea drumului ce străbătea așezarea. Nici un moș nu a dat curs sacrificiului pus la cale de autoritățile dualiste!

Întâmplarea a făcut ca atunci să se alle ca vizitator în Țara Moșilor marele istoric Nicolae Iorga. El a înțeles drama localnicilor, manevrele autorităților, dar și ce anume trebuia făcut pentru salvarea de la distrugere a acestui simbol al rezistenței și credinței românilor din Transilvania. Drept urmare, l-a informat rapid, despre toate aceste lucruri, pe Ion I.C. Brătianu.

Fostul prim-ministru, împreună cu soția, s-a deplasat grabnic în Țara Moșilor (1907). Bine pusă la punct, pentru a putea înșela vigilența autorităților dualiste, vizita a început cu Abrudul, unde a locuit la hotelul "Vereș", sub numele de "dl. Ionescu". De aici, a plecat la Albac, unde a constatat pe viu cele povestite de Iorga și unde i s-a întărit hotărârea de a face totul pentru salvarea acestei biserici din lemn.

"Cu ajutorul preotului și al învățătorului - după cum va mărturisi mai târziu - puserăm lucru la cale și mulțumită lor, o cumpărarăm".

Pentru a masca adevăratele scopuri, transportul a fost declarat drept "lemn de foc".

În acest context a început drumul acestei bisericuțe către frații de peste Carpați, către România.

De la Albac la Câmpeni, bisericuța demontată, a fost transportată cu săniile trase de boi. În continuare, între Câmpeni și Turda, ea fost transportată cu plutele pe Arieș. La Turda, plătind bine peste tot unde trebuia, într-un timp record Brătianu a obținut vagoanele de care avea nevoie, precum și aprobarea de "drum liber".

La scut timp după ce trenul trecuse granița, la Turda a sosit telegrafic ordinul de oprire a transportului. Autoritățile dualiste aflaseră între timp identitatea cumpărătorului, faptul că acesta intenționa să transporte bisericuța peste Carpați. Din fericire, ordinul a ajuns prea târziu!

Ajunsa pe moșia familiei Brătianu, de la Florica (azi Ștefănești - Argeș), bisericuța a fost reconstruită (1908), cu mîgală și talent, de către meșterii Nicolae și Vesa, împreună cu alți câțiva ortaci, toți din satul moșesc Sohodol. Cu acest prilej au fost înlocuite doar câteva dintre grinzile vechi, pierdute fără voie în timpul transportului cu plutele pe Arieș.

Pentru a întări și mai mult caracterul său de simbol, bisericuța avea înăuntru - donație de la preotul Piso din Brad - o parte a altarului bisericii ortodoxe de la Cărpiniș (satul lui Cloșca), precum și potirul din lemn de ciureș, fost al bisericii din Mesteacăan.

Adânc impresionat de acest mesager venit din Țara Moșilor, de întâmplările prin care a trecut până a ajunge în România, poetul "pătimirii noastre", Octavian Goga, i-a închinat o poezie ("Bisericuța din Albac") din care cităm doar versurile:

"Bisericuță din Albac

Tu ești al vremurilor semn,

Tot bietul nostru plâns sărac

E-nchis în trupul tău de lemn. "

În anul 1954, bisericuța a fost (re)amplasată și (re)făcută pe un fundament de piatră, pe malul stîng al Văii Olănești (între pasajul scării - strada Florca). Picturile i-au fost refăcute de zugravii Dimitriu Nicolaide și Hortensia Masichievici.

Și iată cum, datorită superbului gest făcut de marele om politic și patriot Ion I.C. Brătianu, ne-au rămas prin vremi atât bisericuța din Albac, cât și celebra poezie cu titlu omonim...

O consemnare scrisă datând din anul 1592, dovedește că plutele pe Arieș au fost utilizate și în scopuri de agrement. Astfel, într-o scrisoare din 11 iunie 1592, Paul Gyulai informa pe Ioan Gerendi, comitele comitatului Turda, că principele Sigismund Báthory, aflat la plimbare în pitoreasca zonă a localității Lupșa, a "coborât pe Arieș, până la Buru cu carele și cu trăsurile pe plute umbroase și umbrite; am avut și bucătăria (cu noi) pe aceste plute..."²⁹

Baza plutăritului pe Arieș, fie el liber sau sistematic - l-a constituit lemnul și produsele din lemn: lemnele de foc (tăiate scurt și crăpate, spre a fi purtate ușor de apă), buștenii (în special de rășinoase), grinzile, scândurile, lanțurile, șindrițele ș.a.

Plutăritul, ca ocupație, presupunea mai multe operații.

Prima consta în tăierea lemnului din pădure și pregătirea lor pentru transportarea la vale, în vederea prelucrării primare, apoi plutării. Făcutul "stânjenilor" de lemn, prin greutatea operațiilor fizice care trebuiau făcute, prin pericolele pe care le presupunea, prin quantum, a fost mereu incriminată de moși, în plângeri, petiții ș.a.

"Făcutul stânjenilor - scria istoricul David Prodan - e mereu sarcina cea mai apăsătoare, și prin greutatea muncii, și prin cantitățile surprinzător crescute. Va fi mereu sarcina cea mai incriminată de plângerile supușilor. Va juca un rol de prim plan și în stârnirea răscoalii din 1784. Și va fi o problemă permanentă și după ea..."³⁰

Era operația cea mai supărătoare, cea mai grea, o adevărată calamitate pentru moși. Tăiatul stânjenilor, clăditul lor și coborârea la vale se făcea în mod obișnuit iarna. Făcutul stânjenilor a fost obligația care a crescut vertiginos.

Dacă în anul 1746 locuitorii celor trei domenii ale Zlatnei trebuiau să facă 330 de stânceni, în 1783-1784 quantumul acestei obligații a ajuns al 13.440 stânceni (+ 13.110 stânceni; aceasta înseamnă o creștere cu 3973% în 37-38 de ani, creșterea anuală fiind de 345 - 354,3 stânceni !...). Subliniem faptul că cea mai mare parte a acestei grele operații cădea pe umerii moșilor de pe Domeniul de Sus al Zlatnei. Aceștia, în anul 1778 trebuiau să facă 128 de stânceni, pentru ca în 1782-1783 obligațiilor lor să ajungă la 10720 stânceni! ...³¹ (+ 10592 stânceni; aceasta însemna o creștere cu 8275% în 4-5 ani, creșterea anuală fiind de 2069%, respectiv 2118-2648 stânceni !...).

Moșii erau apoi înșelați de autorități, "atât sus în pădure, cât și jos, în vale." "În pădure - scrie Alexandru Sterca-Șuluțiu - trebuia omul să facă un stâncen cvadrat de 7 șuhi în lungime și înălțime pentru aceea, ca și dacă se vor usca și purta, să ajungă mărimea de o orghie cvadrată de 6 șuhi lungă și 6 înaltă; firește și cu această măsură tot al șaptelea stâncen, pierdea bietul om un stâncen fără plată."³² Jos, în vale, înșelătoria continua, căci de cele mai multe ori, moșilor nu li se preciza câți stânceni au de făcut, prilej ca abuzurile și arbitrarul să înflorească nestingherite." "Cea mai mare înșelăciune pe poporul muntean - scrie același autor moș - (...) a

29. Dr. Andrei Veress, **Documente privitoare la istoria Ardealului, Moldovei și Țării Românești**. Vol. III. Acte și scrisori (1585-1592), București, 1931, p. 291

30. David Prodan, *op. cit.*, p. 109 (vezi și: p. 114, 117, 157 ș.a.)

31. Vezi: Nicolae Edroiu, **Pe urmele lui Horea**, Editura Spot-Turism, București, 1988, p. 16; David Prodan, *op. cit.*, p. 114

32. Alexandru Sterca-Șuluțiu, *op. cit.*, p. 442 (nota M.6)

fost că numărul stânjienilor precis nu s-a hotărât câte au a face ...”³³

A doua operație, tot foarte grea, consta în coborârea propriu-zisă a materialului de plutărit la vale sau, dacă condițiile topoclimatice și tehnice o permiteau, direct la malul Arieșului.

Până spre mijlocul secolului al XVIII-lea, coborârea materialului lemnos se făcea utilizând forța fizică a oamenilor sau a animalelor de tracțiune, folosindu-se totodată pantele naturale de relief.

În a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, se introduce în zona Țării Moșilor o inovație tehnică cu efecte serioase, favorabile pentru moși - în sensul reducerii efortului fizic depus - respectiv jilipul. “Jilipurile” (numite uneori “ceterne”), nu erau altceva decât niște jghecaburi lungi, din trunchiuri sau scânduri de lemn (fag sau brad) îmbinate unul (una) în continuarea celuilalt (celeilalte), din pădure spre vale, uneori până la apele Arieșului. Jilipurile puteau fi “seci” (“săci” cum le ziceu moșii și cum le consemnează și Alexandru Sterca-Șuluțiu) sau “cu apă”.³⁴ Pentru asigurarea glisajului, iarna erau udate cu apă care, prin înghețare, favoriza coborârea ușoară a materialului lemnos; la începutul secolului nostru, în același scop, încep a fi unse cu slănină (“clisă” - în vorbirea locală), iar mai apoi, după anul 1944, cu parafină.

Făcutul jilipurilor cădea tot în sarcina moșilor, fapt relevat și de conscripțiile oficiale efectuate în zonă. Astfel, cu prilejul conscripției urbariale a satului Vidra (31 iunie 1820), locuitorii declarau recenzorilor: “jilipuri facem de la pădure până la ape, pe care stânjieni înlăuntru îi slobozim”.³⁵ Era o muncă grea și aspră. “Iară decât facerea acestor stânjieni - declarau moșii - era mai grea facerea jilipurilor celor săci, și țâparca stânjienilor pe acelea din vârurile munților, în adâncul văilor...”³⁶

Făcutul stânjienilor și a jilipurilor, se continua apoi cu coborârea lemnului cu ajutorul acestora din urmă. Această operație era, după cum subliniază și Alexandru Sterca-Șuluțiu, foarte periculoasă : “Câți nu s-au adus de acolo fără picioare, chilăviți, morți și fără viață, a căror mădulări, picioarele, pieptul, mâinile și capul le rupeau dărăburile acelea de lemn, care ei le slobozeau pe jilip și care cu iuțeala glonțului de tun, pogorându-să pe jilipul cel prăpăstios și luciu ca oglinda, și ca osul de înghețat, către adâncul văilor, la cea mai puțină piedică ce aflau în fuga sa cea repede ca de fulger pe jilip, sărind afară din jilip departe, foarte des îi nimerea”.³⁷ Pericolul era cu atât mai mare după cum declarau moșii din comuna Bistra, la 10 iulie 1820 - cu cât se lucra îndeosebi iarna și nu pe lumină ci “ mai cu seamă noaptea (...) pentru (că) ziua nu-i destul de înghețat jilipul, ca să poate luneca pe lemnul...”³⁸

Urma apoi o a treia operație, introducerea materialului de plutărit în apele

33. *Ibidem*, p. 443 (nota O. 6)

34. Maria Bocșe, *op. cit.*, p. 591

35. Ștefan Mateș, *op. cit.*, p. 185

36. Alexandru Sterca-Șuluțiu, *op. cit.*, p. 409

37. *Ibidem*

38. Ștefan Mateș, *op. cit.*, p. 19. Faptul denotă continuitate, căci și Alexandru Sterca-Șuluțiu (*op. cit.*, p. 409) confirmă că “țâpatul” lemnului pe jilipurile seci se făcea mai ales în mijlocul iernii.

Arieșului și dirijarea acestuia până la locul stabilit (greble, cuptoare, joagăre etc.), în cazul plutăritului liber, sau, alcătuirea și conducerea plutelor în aval, în cazul plutăritului sistematic.

În primul caz, împingerea și dirijarea materialului era făcută de lucrători specializați - "plutitorii", "codașii", cum îi consemnează documentele epocii -, care parcurgeau zeci de kilometri pe malul apei și prin apă, în funcție de situație. Greutatea și pericolele întâmpinate de moșii care executau această operație au fost descrise cu multă forță de sugestie și realism de către un martor ocular: "În această manipulațiune - scrie Alexandru Sterca-Șuluțiu - aveau bieții munteni a se băga în apă rece ca ghiața, din zăpada cea de curând topită a munților, adescori până la brâu, ca de acolo cu carligele cele de fier puse în toporaști sau coade lungi, să descheată și să sloboadă grămezile celea mari de lemne acățate și împiedicate în mijlocul apei, pe care undele celea prea repede a apelor le turnurisă, și le adunasă în o masă (cvantitate) cât casele. Câți nu și-au aflat aici, în undele apelor, mormântul său, pe care fără veste pornind dialurile acelea grămădite de lemne și de năpraznă preocupându-i, fără de a să putea retrage din cale-le, îi răpea, și îi îngropa sub sine, ca apoi mai târziu, trupurile lor zdrămuțite și dărăburite să se poate afla și da pământului! Câți din acești lucrători nefericiți, în aspra primăvară, toată zioa uzi până la brâu, și așa uzi fiind siliți de stările împrejur să petreacă nopțile, cele cu îngheț și brumă groasă, pe pământul gol, numai sub cer, rupți de frig și de prea obositoare și grea robotă, ba și de foame înfrânți, nu s-au bolnăvit de moarte și murind, nu au lăsat după sine o numeroasă și săracă familie!"³⁹

Participarea la această operație nu era benevolă, ea intra în obligațiile iobagilor de pe Domeniul de Sus al Zlatnei.

Conscripția urbarială a satului Scărișoara, din 4 iulie 1820, consemna că între sarcinile grele care reveneau locuitorilor așezării, era și cea de participare la dirijarea plutirii lemnului până la Baia de Arieș, unde avea loc o nouă operație - a patra -, respectiv scoaterea stânjienilor din apă (altă operație grea și plină de pericole)⁴⁰, stivuirea lor în vederea uscării și utilizării ulterioare.

"Plata" pentru aceste munci, având în vedere greutatea lor, pericolele la care erau expuși moșii, era foarte mică, simbolică chiar! "Mânăm pe apă lemne până la Offenbaia (Baia de Arieș) - declarau moșii din satul citat mai sus -, le scoatem și le punem în stânjeni, căpătăm plata la mânatul pe apă, pe zi 20 sau 15 creițari. La scos căpătăm de stânjeni de fag 12, de brad 8 cr(eițari)"⁴¹

În cursul secolelor XVIII—XIX, pentru această operațiune locuitorii fiecărui sat din Țara Moșilor trebuiau să asigure în contul obligațiilor iobăgești câte 100-200 de inși⁴², pentru o perioadă de 1-4 săptămâni⁴³, "nu tot după oaltă săptămânile", după cum declarau locuitorii din satul Câmpeni recenzorilor la 4 mai

39. Alexandru Sterca-Șuluțiu, *op. cit.*, p. 410

40. *Ibidem*, p. 408. Aici scrie despre "scoaterea cea primejdioasă a stânjienilor erariali din Arieș la grebla de la Offenbaia".

41. Ștefan Mateș, *op. cit.*, p. 151

42. *Ibidem*, p. 36

43. *Ibidem*, p. 44 și 155. Vezi și: Tóth Zoltán, *op. cit.*, p. 178 și 274

1820, cu prilejul conșcripției urbariale⁴⁴ (se mergea de 2-3 ori în cursul unui an, după cum hotărau autoritățile locale).

„Mica acea plătuță, care ei o căpătau pentru acele robote”, după cum notează Alexandru Sterca-Șuluțiu⁴⁵ a variat de-a lungul timpului, neridicându-se însă niciodată la valoarea pe care ar fi trebuit s-o aibă. În anul 1745⁴⁶, locuitorilor din satul Bucium li se plătea pentru stânjenu de lemn scos din apă, la Offenbaia, 7 creițari, aceeași sumă primind-o și după 75 de ani, în 1820!⁴⁷ În anul 1820, locuitorii din satul Sohodol primeau 20 de creițari în valută (dar și stivuiau lemnele), cei din Vidra - fapt ciudat, totuși! - doar 6 creițari⁴⁸, iar locuitorii din satul Scărișoara 12 creițari pentru stânjenu de fag și 8 creițari pentru cel de brad.⁴⁹ „Plătuța” varia și în funcție de forța fizică a celui în cauză. Locuitorii Sohodolului declarau la 20 iulie 1820 recenzorilor care efectuau conșcripția urbarială, că „plătește Cămara la tot insul după cum are puteri, știind: la cei mai tineri 20 cr(eițari) în valută pentru dus, la cei mai slabi 12 cr(eițari). Pentru prinsul stânjenuilor acestora și pentru căratul în stânjenu plătește Cămara pentru tot stânjenu 20 cr(eițari) în valută”.⁵⁰

Aversivitatea față de aceste obligații a fost permanentă, ea răbufnind în special în momentele de cumpănă.

Iată ce scria șpanul cameral Lázár, din Câmpeni, relatând despre vizita sa, la 5 mai 1848, la Vidra de Sus, unde s-a întâlnit cu câteva sute de localnici adunați în fața bisericii ortodoxe: „Le-am vorbit să-și facă îndatoririle, dar oamenii mi-au răspuns: noi și până acuma am slujit prea destul, dar de aici înainte Cămara să vadă ea însăși de cuptoarc, fiindcă noi nu mai ieșim la plutitul lemnelor (n.n.)”.⁵¹

După revoluție, situația s-a schimbat, căci „Au scăpat (moșii) de robotele cele strigătoare la cer, împotriva cărora n-au prididit niciodată să se plângă, la tăiatul stânjenuilor, la mânatul lemnelor pe râuri”.⁵²

Între localitățile „cheie” pentru plutăritul pe Arieș, Câmpeniul și Baia de Arieș au jucat un rol deosebit, aceasta și datorită faptului că cele două localități moștești posedau „greble” - baraje artificiale, stăvilare - a căror menire era de a opri lemnele care pluteau pe Arieș. Scoase din apă, lemnele erau stivuite pe mal sau transportate în apropierea cuptoarelor în vederea uscării și utilizării lor ulterioare, în diverse scopuri.

Primele știri despre instalațiile tehnice menite să favorizeze transportul materialului lemnos pe Arieș, le avem de la începutul secolului al XVII-lea. În anul 1603, Hans Adam von Hofferkirch, căruia comisarii lui Rudolf al II-lea îi cedaseră

44. Ștefan Mateș, *op. cit.*, p. 44

45. Alexandru Sterca-Șuluțiu, *op. cit.*, p. 409

46. Ștefan Mateș, *op. cit.*, p. 36

47. *Ibidem*

48. *Ibidem*, p. 155 și 185

49. *Ibidem*, p. 151

50. *Ibidem*, p. 155 și 185

51. V. Cheresteșiu, *Adunarea Națională de la Blaj*, 3-5 (15-17) mai 1848, Editura politică, București, 1966, p. 374

52. Simion Retegan, *Răzvrătirea moșilor din 1852. Rolul lui Avram Iancu*, în *Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie*, Cluj, XV, 1972, p. 240

pentru suma de 3000 de florini anual. satele Câmpeni, Bistra și Mușca. "se obliga să construiască o instalație pentru transportarea lemnului pe apă".⁵³

Pentru această așezare - adevărată "capitală" a Țării Moșilor - și pentru astfel de instalații termice, lipsesc dovezile scrise până la începutul secolului nostru. Aici și acum se va construi o nouă greblă. Ea a fost amplasată în apropierea actuali stații CFR, menirea ei fiind aceea de a colecta lemnul plutit pe Arieș și care era destinat micii fabrici de cherestea, construită între anii 1908-1910⁵⁴, în apropierea greblei. Această greblă a funcționat până în anul 1958 când, renunțându-se la plutăritul "sălbatic", a fost desființată.⁵⁵ La desființarea ei a contribuit și faptul că în anii cu inundații, uneori se rupea, situație în care mari cantități de lemn destinat fabricii se pierdea: o mare parte a acestuia fiind prinsă apoi cu cârligele de către locuitorii din satele situate în aval (Bistra, Lupșa, Baia de Arieș, Sălciuia și Turda), iar ceea ce nu putea fi prins de către ei, ajungea chiar în Mureș.

O altă greblă - zisă "regală" - a fost construită în secolul al XVIII-lea la Baia de Arieș. Construirea ei aici a fost impusă de nevoile crescânde de material lemnos, necesar minelor de aur din localitate și celor patru cuptoare de topit minereu (ridicate în anul 1770), precum și de lipsa unor drumuri corespunzătoare pentru transportul lemnului, de lipsa acestora în cantități suficiente în imediata apropiere a minelor și cuptoarelor.

Cele subliniate până aici, conduc la concluzia că în primul rând mineritul dar și micile întreprinderi de prelucrare a lemnului, ferestraiele de tăiaz bușteni ș.a., au fost sectoarele și factorii care prin cererea mereu crescândă de material lemnos, au contribuit la intensificarea plutăritului, la creșterea cantității de lemn transportat pe apă. Întrucât asupra acestui aspect referirile documentare sunt sporadice și incomplete, iar cele care există totuși sunt relative, în actual stadiu al cercetărilor nu se pot face estimări sau calcule de anvergură.

Menționăm totuși câteva sublinieri revelatoare.

Prima, datând din anul 1856 și aparținând lui Alexandru Sterca-Șuluțiu se referă la realități din secolul al XVIII-lea. El arată că moșii făceau "un comerț mare pe Arieș, Murăș, până la Tisa și Dunăre", ei având "o neguțătorie tare lătită în Ungaria și în Ardeal cu plute" ș.a.

A doua sublinie, datând din anul 1934, a apărut în coloanele ziarului *Arieșul* și se referea doar la o anumită categorie de lemn plutărit pe Arieș. Într-un articol dedicat Țării Moșilor, se extimează faptul că anual se plutărea 30.000 m.c. lemn de foc, de la Arieșeni până la centrul de exploatare Câmpeni.⁵⁶

În afara factorilor care au favorizat dezvoltarea plutăritului pe Arieș, trebuie spus că au existat și factori care s-au repercutat negativ asupra evoluției sale.

53. Tóth Zoltán, *op. cit.*, p. 36. Vezi și: Ioan Leahu, *Pagini din istoria orașului Câmpeni*, în (vol.) *Țara Moșilor. Studii. Articole și comunicări*. Alba Iulia, 1977, p. 26

54. În anul 1934 a fost înzestrată cu un gater de 18 țoli (1 țol = 2,5 cm.) acționată de o locomobilă cu aburi, cu puterea de 5-6 atmosfere

55. Pentru această greblă vezi și articolul ing. Titu Nicoară, *Valorificarea produselor forestiere*, apărut în ziarul *Detunata*, An 1, Nr. 2, din 28 martie 1943, p. 3

56. Alexandru Sterca-Șuluțiu, *op. cit.*, p. 363 și 367. Vezi și ziarul *Detunata*, An 1, Nr. 2, din 28 martie 1943, p. 3

Un prim factor care a frânat dezvoltarea plutăritului l-au constituit taxele legate de plutărit.

Până la 1747, moșii "pluteau lemne pe Arieș (...) fără a plăti ceva sau a fi împiedicați în acest negoț".⁵⁷ Acest fapt se desprinde și din lucrarea lui Alexandru Sterca-Șuluțiu, care consemna faptul că moșii practicau plutăritul "fără a fi opriți sau a da cuiva taxe".⁵⁸

Situația s-a modificat radical, mai ales după intensificarea mineritului și noua reorganizare administrativă a Domeniului Zlatna (1650-1651).

Într-o plângere din 9 noiembrie 1776, către Tezauriatul Transilvaniei, locuitorii de pe Domeniul de Sus arătau că li "se iau câte 4 creișari de grindă, câte 3 de căpriori așa că cu făcutul plutelor, cu cheltuieli pe drum abia se scot ceea ce plătesc pentru lemn. (Ei cer) Să fie scutiți de această taxare".⁵⁹ Demersul lor a rămas fără ecou... Ba, mai mult, în anul 1781, taxele în loc să scadă au fost majorate: "pentru lemnele de plute plătesc gornicilor 6 creișari de bucată".⁶⁰

Acest șir al taxelor mereu crescânde, al constângerilor, atinge punctul culminant în anul 1851 când, printr-o ordonanță și un decret gubernial se oprea tot lemnăritul "și se decise - după cum declarau mai apoi moșii - a ni se da (lemn) numai sub condițiunea de a plăti taxe".⁶¹

Al doilea factor care s-a repercutat negativ asupra plutăritului pe Arieș l-au reprezentat vămile ce trebuiau plătite.

La plângerea din 9 noiembrie 1776, locuitorii din Râul Mare se plâng separat de faptul că "drept vamă li se iau acuma 3 florini nemțești de plută (ceea ce, logic, ne face să presupunem că în perioada anterioară - pentru care ne lipsesc datele aferente - această taxă a fost mai mică)".⁶²

În anul 1778, locuitorii din Câmpeni și Râul Mare "care merg cu plute pentru câștig pe Arieș în jos", cereau Guvernului "să dispună să nu mai fie obligați să plătească vamă la morile pe la care trec", ei angajându-se să facă reparațiile convenite în caz că ar strica ceva. Situația era delicată și deloc ușoară dacă avem în vedere faptul că numai între Baia de Arieș și Turda erau "7 locuri de moară la care domnii pământești le cer vamă pentru încărcătură".⁶³

Tot în rândul factorilor perturbatori se încadrează și pericolul generat de o serie de bande înarmate care atacau pe plutași și își însușeau prin forță lemnul plutelor: opoziția pe care o aveau de întâmpinat moșii care plutăreau pe Mureș din partea micilor nave cu fundul plat, care transportau sare între Ocna Mureș și Seghedin; ș.a.

În evoluția plutăritului, la fel ca și în cazul altor ocupații tradiționale ale locuitorilor din Țara Moșilor, pot fi sesizate perioade de avânt, dar și perioade de regres.

57. D. Prodan, *Răscoala lui Horia în comitatele Cluj și Turda*, București, 1938, p. 18

58. Alexandru Sterca-Șuluțiu, *op. cit.*, p. 363

59. David Prodan, *Răscoala lui Horea*, Vol. I, *op. cit.*, p. 128

60. *Ibidem*, p. 144

61. G. Bogdan-Duică, *Restaurarea Moșilor, în Societatea de mâine*, Anul I, Nr. 3, din 27 aprilie 1924, p. 60

62. David Prodan, *op. cit.*, p. 128

63. *Ibidem*, p. 138

În ceea ce privește plutăritul pe Arieș, aceste perioade sunt organic legate de dezvoltarea economică generală, de dezvoltarea mineritului și, în mod deosebit, de dezvoltarea căilor de comunicație și a mijloacelor de transport.

Dezvoltarea industriei în general, în primul rând a mineritului local, amplificarea comerțului cu lemn și produse din lemn, creșterea numerică a populației și a nevoilor acesteia de lemn și produse din lemn (din zona din aval încoace, pentru construcții gospodărești, pentru foc ș.a.), au fost principalii factori care au contribuit la dezvoltarea plutăritului, această perioadă întinzându-se din secolul al XV-lea până la începutul secolului nostru (există și o opinie potrivit căreia în a doua jumătate a secolului al XIX-lea plutăritul în această parte a țării a cunoscut "o amploare mult mai mare decât în trecut"⁶⁴).

Un bun cunoscător al zonei, Silvestru Moldovan, arăta că "Mai înainte (el vorbea în anul 1898 - n.n.) era dezvoltat pe Arieș plutăritul, acum însă - deja de mult timp - nu se mai umblă pe el cu plute, și se plutesc pe apă cu bucata lemne de foc și trunchi de brad la depozitul crarial de lemne și la fabrica de celuloză de la Turda"⁶⁵.

Ultimele decenii ale secolului al XIX-lea și primele ale secolului nostru marchează declinul plutăritului pe Arieș. Cauza fundamentală a declinului său se datorează construirii drumurilor forestiere, a căilor ferate forestiere, a căilor ferate (în special a celei dintre Abrud - Câmpeni - Turda - o linie ferată îngustă în lungime de 95 de km., inaugurată în anul 1912), a drumurilor în general (până în anul 1865 pe Valca Arieșului nu a fost nici un drum!; D.N. 75 a fost dat în exploatare în anul 1865 și terminat de asfaltat prin anii 1970-1971...), utilizarea de noi mașini, utilaje și tehnici în domeniul forestier, înlocuirea unei bune părți a muncii fizice cu forța mecanică, reorientarea profesională a tineretului din zonă ș.a.

Slujind progresul economic în general, cel minier în special, plutăritul pe Arieș a primit - după cum se vede - "lovitura de grație" tot din partea acestuia!

Contribuind la ocuparea unei părți însemnate a forței de muncă locale, plutăritul a contribuit totodată la reducerea suprafețelor împădurite din Munții Apuseni, în special a celor din Țara Moșilor.

Dacă aceste trăsături generale rămân valabile la nivelul general, al întregii perioade la care ne referim, la nivelul subetapelor se constată sușuri sau coborâșuri, perturbații de moment sau de durată.

În ciuda acestui fapt, cele subliniate în legătură cu plutăritul secular pe apele "Râului de aur", atestă în mod indubitabil complementaritatea, caracterul mixt al ocupațiilor locuitorilor din Țara Moșilor și, totodată, vechimea acestei ocupații. Arieșul încadrându-se astfel organic acelor râuri ale României pe care s-a practicat un plutărit intens.

64. Nicolae Dunăre, *op. cit.*, p. 610

65. Silvestru Moldovan, *Zarandul și Munții Apuseni ai Transilvaniei*, Sibiu, 1989, p.

CONSIDÉRATION CONCERNANT LE FLOTTAGE SUR L'ARIEȘ ENTRE LES XV-ÈME ET LE XX-ÈME SIÈCLES

Résumé

Parmi les plus vieilles occupations, chez les Roumains, on compte le flottage, c'est-à-dire le transport des billes sur un train de bois, et des autres produits comme: le sel, le bois, des minéraux, et encore d'autre matériels, à l'aide des radeaux, sur les rivières de l'intérieur du pays.

A cours une période quand les routes manquaient, où pendant le printemps où bien l'automne, quand les routes devenaient impraticables, à cause de la boue, le transport avec les radeaux, présentait des avantages sérieux. Ce fait a conduit à la naissance de certains métiers nouveaux: les constructeurs des radeaux; des glissoirs (lançoirs), et d'autres encore, en un mot, à l'essor de l'usinage du bois.

Pour la population des Monts de l'Ouest "Munții Apuseni", du Pays des "Moți", l'Arieș (une rivière de ces montagne) a offert des conditions favorables pour la pratique de telles occupations favorables pour la pratique de telles occupations celles-ci étant stipulées dans un document, depuis l'an 1424.

La pratique du flottage sur l'Arieș, a été favorisée par une série de facteurs naturels, parmi lesquels, les riches forêts de différentes essences, aussi que des facteurs sociales et politique: les légions sylvicoles, introduites en 1748, qui stipulaient la croissance massive de la quantité de bois qui devrait être exploitée et, implicitement des obligations des habitants du pays (des "Moți") sur cette ligne. Et plus encore, dans les différentes sollicitations des "Moți" (des habitants du pays), adressées aux insitution sociales et politique, ils concevaient leurs existence, liée à de telles occupations.

Les dernières décennies du XIX-ième siècle et les premières de notre siècle, marquent le déclin du flottage sur l'Arieș. La cause est due, d'une part à la construction des routes forestières, des chaussées et d'une voie ferré: Abrud-Câmpeni-Turda, et l'introduction et l'utilisation des machines, des outillages et des technologies dans le domaine forestier.